

АЛЕКСАНДАР
ТЕШИЋ

Лазарево часомерје

Copyright © 2025, Александар Тешић
Copyright © овог издања 2025, ЛАГУНА

Милану Стојићу Миланчећу

Прво поглавље

Дубровник је блистао под зрацима залазећег сунца. Небо, обојено топлим наранџастим и пурпурним нијансама, нежно се надвило над градом попут вела прошараног тамним шавовима. Код југозападног торња Каштела разлегала се живописна граја окупљених грађана. Људи, сабрани у круг, нетремице су посматрали масивни механички часовник који им је италијански мајстор Реља из Лечеа правио уз Лазареву помоћ – импресивно дело које је будило страхопоштовање и одушевљење.

Висока скела обавијала је камену кулу, док су бронзани и гвоздени зупчаници блистали у позном сјају залазећег сунца. Бројеви од један до дванаест били су урезани на бројчанику који се, будући да казаљке још нису биле измишљене, окретао, показујући тако тачан час на самом врху, одмах испод дршке чекића. Све је то произлазило из сложеног механизма који је Лазар стрпљиво довео до савршенства. На звону, уздигнутом над целом конструкцијом, стајао је натпис: „Време припада Богу.“

Управо тога дана у Дубровник је стигла вест од босанског краља Твртка о победи српске војске на Косову пољу.

За многе је баш овај часовник означио почетак једног новог доба.

„Оче, хоћемо ли чути звоно?“, Иванов глас био је танак и ведар, пун радозналости која је надмашивала његове године. Његове очи, боје кестења, сијале су док је стајао поред оца. Био је то дечак од десет година, сићушан, али живахан, и увек уз Лазара док је радио.

Лазар, задубљен у подешавање последњег зупчаника уз Рељину помоћ, једва је подигао поглед. Руке су му биле прекривене машћу и ситним огреботинама од рада с металом. Покренуо је механизам.

„Не сада, сине. Касније. Иди, молим те, играј се негде другде“, његов глас био је благ, али одлучан.

Иван, међутим, није хтео да чује. Жудња за открићем најјачала је сваки глас опреза, па се попео на дрвену скелу која је водила до звона. Нејаким рукама чврсто је обухватио храпаве даске, осмехујући се себи док се, корак по корак, успињао. Са те висине, механизам часовника пружио му је приказ који га је потпуно опчинио – фино увезани зупчаници кретали су се у савршеној хармонији.

Пуцкетање дрвета беше први знак опасности коју је Лазар осетио. Нагло је подигао поглед према скели, а тренуци што су уследили разгранали су се у тешку, неподношљиву вечност. Дрво је попустило под Ивановом тежином и дечак је потонуо у празнину. Његово мало тело сударило се са металним зупчаницима, а ломљава која се проломила запарала је тишину.

„Иване!“, Лазарев крик одјекну тргом.

Људи су се, у трену запањени, ухватили за главу и испустили пригушени врисак. Реља је остао укочен од ужаса. Лазар је грчевито полетео ка сину, пењући се на скели. Његове крвљу умрљане руке очајнички су настојале да избаве Ивана из убитачног стиска механизма. Зупчаници

су, нехајни према страхоти коју су изазвали, почели неми-лосрдно да се окрећу.

Иван је отворио очи, борећи се за дах; топла крв му је навирала у грло, пунећи уста и гушећи га, док је узалуд покушавао да удахне.

Звоно се огласило први пут. Дубок, метални одјек испу-нио је ваздух тежином судбине и бола. У истом тренутку су низ Лазарево лице клизнуле сузе и, једна за другом, као неми пољупци падале на непомично лице његовог сина.

Лазар се тргао из сна. Тело му је било окупано хладним знојем, а срце му је тукло као да ће искочити из груди. У келији, светлост кандила испод мале иконе Христа бацала је немирне сенке на голе, неравне зидове. Пламен је тре-перио, као да је и сам погођен сном.

Ноћ над Светом Гором почивала је у дубокој тишини, готово сабласној. Једини звук био је тихи шум морских таласа који су, као успаванка, запљускивали обалу и мало пристаниште у подножју сурових камених зидина Мана-стира Светог Пантелејмона. Благи пролећни поветарац доносио је мирис мора, ширећи га кроз тамнину ноћи.

Лазар је клекао крај постеље, дохвативши дрхтавим ру-кама бројаницу. Те руке, некада способне да стварају чуда, сада су биле неми сведоци терета који је носио. Био је човек који је корачао ка педесетој години, с проседом косом која му је падала преко чела и запуштеном брадом. Његови бркови, некада пажљиво уређивани, сада су се спајали с брадом, откривајући смушено лице човека коме је нада изbledела. Очи, некада пуне живости, биле су уоквирене дубоким борама, у којима је лежала сенка трагедија.

Високог раста и јаке грађе, Лазар је одавао утисак чо-века који је цео живот радио физички посао – кожа на његовим рукама била је отвордла од дугог рада с алатом и

тешким металом. Ипак, те моћне руке сада су сведочиле о бремену кривице коју је носио. Упркос томе, у његовом држању било је достојанства: као да је, клечећи у тишини, био спреман да прихвати сваки терет искупљења, ма колико тежак био.

„Господе, прими његову душу. Опрости мени, грешнику“, шаптао је клечећи. Његов глас био је промукао, скоро нечујан. „Ти знаш да нисам желео ово. Био сам слеп... Слепи створитељ... Уместо да сваки удар часомерја буде у Твоју славу, био је за моју сујету.“

Полако је устао и пришао столу на којем је лежала гомила великих листова. Игуман Исаија је некада с муком издејствовао код братства да добије потребан материјал за цртање плана будућег часовника. У оскудици су чак знали да стружу старе списе и летописе како би направили места за нове свете рукописе. Ипак, игуман је био свестан колико је тај подухват значио Лазару, јер је на њему предано радио годинама.

„Ово часомерје посветићу мом Ивану“, говорио му је Лазар често.

Свакако га је замислио као право светско чудо, нешто до тада невиђено у свету у ком су се тек пре једног столећа појавили први јавни часовници. Када га је после пет година најзад довршио, у њему се догодила необична промена. Схватио је да су га таштина и сујета навеле да створи справу која је однела живот његовог сина. Тога дана, свој нацрт је однео у манастирску преписаоницу и рекао монасима да хартију могу састругати и искористити за преписивање светих књига. На срећу, игуман Исаија, затекавши се у близини, спречио је уништење. Склоњен на сигурно место, нацрт је почивао све док неколико година касније, убеђен да се Лазар смирио и пронашао мир, игуман није одлучио да му га врати, рекавши:

„Твоје часомерје, брате Лазаре, мери време које нам је Господ подарио на овом свету. Може ли бити нечег вреднијег?“

Лазар се загледао у свитак који му је игуман пружио. Руке су му подрхтавале док је држао нешто што га је везивало за сина. Осетио је како му се у грудима мешају стид и бол, али и нека чудна топлина, као да се кроз њега поново пробудила мисао коју је давно угушио.

Пажљиво је прешао прстима преко ивица хартије, као да милује болан ожиљак. У том тренутку схватио је да његово дело није било грех, већ искушење. Да није било створено из охолости, него из чежње да човеку приближи меру бољег времена.

„Ако је воља Његова“, прошапута му Лазар, „да се и моја рука опет прихвати рада, нека буде тако.“

Те ноћи, Лазар је неуморно прелиставао своје скице, пажљиво осматрајући сваку линију и с тихим усхићењем наслућивао будуће ремек-дело. Највише га је одушевљавала човеколика фигура аутоматона, замишљена да чекићем означи сваки пун час ударцем у звоно. У грубим контурама тог лика назирало се Иваново лице.

Како су се часови споро низали, дубровачко звоно није престајало да, оним истим погудним одјеком, одзвања у Лазаревим мислима. И сада, петнаест година касније, знао је да рана коју носи никада неће зацелити. Јер време, колико год да је бољји дар, било је уједно и његово проклетство.

Прва светлост јутарњег сунца једва је осветљавала ходнике манастира када је Лазар, обучен у једноставну монашку ризу, изашао из своје келије. Ваздух је био хладан, испуњен свежином која је доносила мирис мора. Његови кораци били су готово нечујни док је ходао ка малом дворишту, које је још било пусто.

Величанствен манастир посвећен Светом Пантелејмону, у народу познат и као Росикон, уздиже се на југозападној обали Свете Горе, импресионирајући монументалним здањем које подсећа на утврђени град. Иако се традиционално сматра руским, током векова окупљао је братства

многобројних народа, међу којима су Срби често били најзаступљенији. Литургијске службе одјекивале су мелодијама словенског појања, док је у богатој библиотеци почивало мноштво драгоцених рукописа, чувајући разнолико духовно наслеђе.

Росикон је у 11. веку подигнут трудом монаха из Кијевске Русије и с временом је постао угледни стожер руске православне традиције. Ипак, његов развој тесно је везан и за српско предање, посебно у раздобљима када су владари и племићи са подручја српских земаља великодушно пружали помоћ и заштиту овој светињи. Током времена, Росикон је постајао уточиште не само за монашку заједницу већ и за све душе које су у његовој тишини тражиле духовни мир и утеху.

На каменој клупи, у хладу столетне маслине, Лазар је затекао игумана Исаију, чији је изборан лик деловао као да је изрезбарен у кори дрвета. Сребрна брада спуштала му се на груди, а поглед тамних очију одавао је мир човека који је проживео многе патње, али пронашао спокој. Жуљевите шаке, огрубеле од дуготрајног рада, сада су лежале у крилу. Загледан у хоризонт, где се море и небо сливају у једну линију, чинио се као део вечне природе, непоколебљив и сталожен. Чим је приметио Лазара, он му лагано климну.

„Поранио си, брате Лазаре“, проговори тихим, али продорним гласом на руском, као да је свако слово носило дубље значење. „Да ли те снови опет муче?“

Лазар је за тренутак застао, а затим сео поред игумана.

„Да, оче игумане“, изговори Лазар готово шапатом. Током више од једне деценије проведене у овој светињи усавршио је руски до те мере да га је говорио попут матерњег. „Сањао сам Ивана. Његово лице, његов глас... Све се враћа, као да никад није ни отишао.“

Старешина је ћутао тренутак, али су му очи, топле и продорне, нетремице пратиле Лазара. Потом, благим гласом, тихо је рекао:

„Знаш, ожиљци на души нису казна. Они нас подсећају на љубав и на оно што смо некад имали, а затим изгубили. Али Господ нас не оставља саме у патњи.“

Лазар је одмахнуо главом, као да се бори сам са собом.

„Али зашто? Зашто имам моћ да стварам чуда, а управо је то одузело живот мом детету? Где је правда у томе?“

Игуман Исаија положи руку на његово раме, као обећање да није сам у свом болу.

„Није на нама да судимо. Твој дар није казна, Лазаре. Он је прилика. Сваки зупчаник који обликујеш, сваки сат који откуца, носи део твоје душе. То што твоје руке стварају није само механизам већ молитва. Иван то зна. Он те види.“

Лазар је заћутао, заробљен у мислима. Игуманове речи биле су као мелем, али рана је још била отворена. Устао је, захваливши игуману Исаији благим поклоном главе.

„Идем да се припремим за јутарњу молитву. Хвала ти, оче.“

„Иди с миром, Лазаре. И не заборави, време није непријатељ. Оно је божји дар, као и сваки нови дан који нам је дат.“

Друго поглавље

Светогорско јутро рађало се у тишини, коју су тек повремено реметили први звуци буђења природе. Изненада, огласила су се звона на манастирској цркви, чији јасан одјек проникну у сваки кутак здања, позивајући сабраћу на јутарње богослужење. Уским ходницима хитали су тихим корацима, да би убрзо из полутамних капела допирало дубоко и узвишено појање, налик молитвеном вихору који обузима душу.

Међу окупљеним братством тихо је стајао и Лазар, са бројаницом чврсто стегнутом у рукама. Иако је физички био присутан у простору испуњеном свештеном песмом, његов ум је лутао ка чудесном сну од претходне ноћи. Понекад би поглед спустио на фреску Христа изнад олтара, тражећи у натприродној лепоти Спаситељевог лика одговоре на немире који су га морили.

Када се богослужење окончало, свако се упутио на своје послушање. Неки су стрпљиво радили у винограду; други су служили у трпезарији или неговали манастирске баште. У тишини која је поново наступила, остала је само танана нит молитве, присутна у свакој мисли и сваком покрету,

као невидљива веза која спаја сву сабраћу у истој нади и истом трагању за вишњом истином.

На дворишним вратима манастира зачуло се звонце. Није било уобичајено да неко долази тако рано. Капију су отворили архондар и један млади искушеник. Испред њих је стајао крупан средовечан човек с кацигом, у оклопу који је блистао на јутарњем светлу, делимично покривен тамним путничким плаштом. Његово лице, изобразано борама и ожиљцима, било је озбиљно, а плаве очи, дубоке као морски хоризонт, тражиле су некога коме ће предати поруку тешку колико и камен светогорских планина. На рамену је носио копље са сјајним врхом, док му је сабља висила са појаса украшеног гравурама московске кнежевске хералдике. Био је уморан од дугог пута, али његово достојанствено држање одавало је човека навиклог на терет и одговорност.

Игуман Исаија пришао је незнанцу.

„Добро дошао, брате, уђи и одмори тело, окрепи душу“, рече игуман, подижући руку у знак благослова.

„Хвала на гостопримству, оче“, одговорио је странац закорачивши у двориште тешким, уморним кораком.

„Којим послањем долазиш?“

„Ја сам Дмитриј Боброк Михайлович, и носим поруку мога господара московског кнеза.“ Његов глас био је храпав, али пун поштовања. „Дошао сам по препоруци монаха Грегорија, вашег брата који је сад у Москви. Он рече да овде борава мајстор невиђене вештине, Лазар Светогорац.“

Игуман се благо осмехнуо, као да је очекивао овог човека.

„Лазар је овде, брате Дмитрију. Седи и одмори се док га позовем. Пут из Москве је дуг и тежак. Пружићемо ти све што је потребно за окрепу.“

Дмитриј је лагано приклонио главу у знак захвалности, док му је премореним лицем једва приметно прешао траг спокоја. Тешке, прашњаве чизме недвосмислено су

сведочиле о дугом путовању, а руке, очврсле у бројним биткама, почивале су уз бокове. Када је пришао оближњој клупи и сео, дубоко је уздахнуо, спустивши поглед у тихом осећању растерећења које се полако ширило његовим телом.

„Бог вас благословио, оче“, рече Дмитриј дубоким гласом.

Лазар је стигао у двориште на позив младог искушеника. Разменио је кратак поглед са игуманом, наклонио се гласнику и мирно рекао:

„Господе Исусе Христе, помилуј нас. Брате, како могу да ти служим?“

Дмитриј је полако устао.

„Брате Лазаре, ја сам војвода Дмитриј Боброк Михаилович и стижем по заповести нашег господара, московског великог кнеза Василија Дмитријевича. Он је чуо од вашег сабрата Георгија, који обитава на његовом двору, за твоје изузетно умеће и позива те у Москву. Жели да изградиш часомерје какво свет досад није видео, да краси Цркву Светог Благовештења у Кремљу и буде вечито сведочанство божје моћи.“

Лазар није одмах одговорио. На помен часомерја, оборио је поглед, као да су му се све његове речи наједном туштиле на срце. Осетио је бреме које је за собом носило давно дато обећање. Тихи немир увукао му се у мисли.

Дмитриј је наставио, говорећи с дозом поштовања, али и уверења:

„Велики кнез ме не шаље празних руку, брате Лазаре. У знак захвалности за твој труд, шаље ти дарове и обећава награду од 150 рубаља, богатство достојно твог умећа. Та сума је одраз тога колико те наш кнез цени.“

„Твој кнез ми указује велику част“, тихо је изговорио Лазар, „али истовремено и бреме које захтева велику одговорност. Када сам се једном заветовао на скромност и послушност монашког живота, обећао сам да више никада нећу правити справе за мерење времена, јер је мој

дотадашњи труд донео само патњу. Сада ме обузима страх да бих, кренувши опет тим путем, изневерио вољу божју, пошто моја умећа, у основи, служе тек људској гордости.“

Дмитриј га је посматрао, његово лице остало је озбиљно, али у његовим очима видела се одлучност.

„Брате Лазаре, кнез те не позива из хира. Његова реч је реч народа. Нашој земљи треба твој дар, твоје умеће које ти је Бог подарио.“

„Пут до Москве је далек и опасан“, Лазар је одмахнуо главом. „Нисам сигуран да бих издржао такво путовање, а манастир је моје уточиште. Овде проналазим мир у молитви.“

Дмитриј је пришао корак ближе, спутивши тон, али задржавши одлучност.

„Разумем твоје бриге, брате. Али знај, нисам дошао сâм. Моја дружина ће ти бити пратња на сваком кораку. Кнежев благослов је уз тебе.“

Лазар је заћутао, осећајући тежину заклетве која га је притискала. Помисао на ново путовање, на поновно бављење оним што му је донело најдубљи бол, чинила му се неподношљивом. Али речи Дмитрија чудесно су одзвањале у њему, позивајући га да размисли о сврси свог дара.

Дмитриј је климнуо главом и поново рекао:

„Сачекаћемо твоју одлуку, колико год времена буде потребно, брате Лазаре.“

Чим изговори те речи, Дмитриј лаким покретом руке позва двојицу сабораца, који су стрпљиво чекали крај манастирске капије. Високи и снажни војници његових година у оклопима приступише носећи дрвени ковчег и полако га спустише пред Лазара. Затим се Дмитриј сагну, пажљиво подиже поклопац и откри блистава богатства која су почивала унутра.

Били су то дарови достојни племенитог кнеза: позлаћени путни пехар с угравираним православним крстом, мекани платнени омоти у којима су почивале књиге украшене

дивотним минијатурама – Јеванђеље и Псалтир, као и сребрни крст урађен у филигранској техници. Поред њих се налазио савијени пергамент с лично исписаном поруком и печатом владара, сведочећи о његовој искреној захвалности.

„Ово је само део кнежеве благодарности“, рече Дмитриј осмехнувши се док је подизао пехар да Лазар може да сагледа сву лепоту уметничке гравуре.

Чим је игуман Исаија чуо кнежеву поруку, дубоко се замислио и, без имало двоумљења, позвао је Лазара да га прати до његове келије. Путем нису проговорили ниједну реч: обојица су у тишини тражили смисао у божјој вољи и превртали по глави тешке мисли које су им притискале срце. Када напokon стигоше пред скромна врата и уђоше у неприступачни мир монашког простора, седоше за једноставан дрвени сто. Лазар се најзад охрабри да отвори душу, предочивши игуману дилему која га је толико морила.

„Оче, откад си ме примио у братство, молим се да овде пронађем мир у врту Пресвете Богородице. А сада ме зову да служим свету. Да ли је то исправно?“

Игуман га је посматрао, очи су му благо сијале на светлости лампе.

„Лазаре, сваки дар који имамо долази од Бога. Ако кнез тражи да твој дар донесе славу Господу, ко смо ми да то одбијемо? Али само ти можеш донети одлуку. Молитва ће ти показати пут.“

Лазар је спустио главу, дубоко утонувши у мисли.

„Молио сам за опроштај, а сада се питам да ли ми је Бог дао овај задатак као испуњење.“

„Можда и јесте. Ниси ли годинама цртао ново часомерје? Увек сам веровао да ће ти Господ пружити прилику да га направиш и тако коначно себи опростиш“, рече Исаија смирено. „Али знај, Лазаре, где год да идеш, Бог иде с тобом.“

Лазар је тихо приклонио главу, осетивши дубоки спокој у речима седог игумана. Схватио је да му предстоји још

једна дуга ноћ, коју ће провести у преданој молитви, тражећи одговоре што их једино божја милост може даровати.

Када је тама ноћи сасвим пригушила светлост у његовој манастирској келији, Лазар се полако спустио на колена испред мале иконе Христа, која је светлуцала под пламеном кандила. Бројаница се као путоказ провлачила кроз његове узнемирене прсте.

„Господе, покажи ми пут. Опрости мени, грешнику“, шапнуо је једва чујно док су се речи губиле у топлини замраченог простора.

У магновењу молитвеног заноса, док је све више тонуо у дубину сопствене душе, Лазар је изненада осетио благ дах на лицу. Отворио је очи и угледао како пламен кандила једва приметно трепери. Нагонски се осврнуо око себе и угледао како су листови његовог нацрта часовника тихо зашустали, као да их је нека невидљива рука померила.

Тог тренутка, сузе су саме потекле низ његове образе. Осећај изненадне утехе и истинског спокоја, први пут након многих година искушења, испунио му је срце.

„Господе...“, прошапутао је дрхтавим гласом, док је дах мистичне присутности већ нестајао из келије.

Ипак, у његовој души остала је непоколебљива извесност да мора да поступи онако како је одувек знао: да следи пут који му је указан.